

АСОЦІАТИВНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ ЯК МЕТОД ВИЯВЛЕННЯ СТРУКТУРИ КОНЦЕПТУ ТА ЕТНОКУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ (НА ПРИКЛАДІ КОНЦЕПТУ «ВІРА»)

Оксана ГОШОВСЬКА

*кандидат філологічних наук, учителька української мови та літератури
ІФПНВК «Католицька ЗШ ІІ–ІІІ ст. гімназія святого Василя Великого»*

(Україна, Івано-Франківськ).

E-mail: oksymoron19@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9298-7428

Стаття присвячена асоціативному експерименту як об'єктивному методу вербалізації концепту в мовній картині світу. На прикладі концепту «віра» представлена покрокова методика дослідження, матеріалом для якої слугували 3895 асоціативних реакцій, зібраних упродовж кінця 2015 – початку 2016 року. Учасниками якого були 633 українці віком від 10 до 85 років на території Івано-Франківської, Вінницької, Київської та Запорізької областей. Результати інтерпретовано з огляду на вік респондентів, їх стать та дотичність / недотичність до віри за родом діяльності. У статті проаналізовано структуру питальника, який містить як відкриті запитання, так і спрямовану частину, після кожного блоку якої запропоновано позицією «Ваш варіант» для оказіональних імен концепту. Експеримент засвідчив, що вербалізація концепту відбувається не тільки окремими словами, а й ідіоматичними одиницями та реченнями. На основі корпусу реакцій були укладені синонімічні ряди зі стрижневим словом «віра» та антонімічними пари. Інформантам також було запропоновано поєднати слово віра з прикметником, що дозволило виділити ознаки концепту. Поєднання слова віра зі займенником дало змогу простежити суспільну й особистісну природу концепту, а також його місце в концептосфері носія. У спрямованій частині експерименту було запропоновано зарахувати віру до певної сфери, щоби мати змогу визначити місце побутування цього феномену. Зібраний під час дослідження мовний матеріал потребував застосування когнітивної та психолінгвістичної інтерпретації. Асоціативні реакції об'єктивували виділені у процесі наукового пошуку 39 ДКО – значущих рис концепту «віра».

Ключові слова: *асоціативний експеримент, асоціативні реакції, концепт, віра.*

Постановка проблеми. Аналізуючи мовлення, когнітивісти й психолінгвісти беруть до уваги ментальні стани мовців, які впливають на своєрідність їх ККС та МКС, а соціолінгвісти – соціальні чинники, що зумовлюють мовну поведінку.

Аналіз досліджень. Л. Т. Масенко показує тісний зв'язок цих мовознавчих дисциплін: «Психолінгвістика має спільний з соціолінгвістикою об'єкт дослідження, а саме мовленнєву діяльність людини [...]. Етнолінгвістичні дослідження наближаються до соціолінгвістичних у дослідженні мови як виразника колективної ідентичності, засобу вираження мовної картини світу певного етносу» [16, 11]. О. О. Залевська розмежовує

концепт як здобуток індивіда і концепт як інваріант, що функціонує в певному соціумі чи культурі [12, 37]. Натомість С. Г. Воркачов вважає, що «конкретний концепт може бути представлений як вмістилище багатьох – сукупність – «інваріантних варіантів», в яких відображені статусно-рольові іпостасі його носія: його гендер, вік, національність, «належність» до того чи іншого типу суспільної свідомості» [8, 12]. Усе це зумовлює індивідуальну ієрархію ДКО концептоносія. Справді, у концепті безособистісне і об'єктивне поняття авторизується стосовно етносемантичної особистості як закріпленого в етносемантичній системі природної мови базового національно-культурного прототипу носія цієї мови [9]. По суті, концепт, яким мислить людина, є локалізованим відображенням її світосприймання і світовідчуття. За Д. С. Ліхачовим, у кожної людини є свій індивідуальний культурний досвід, запас знань і навичок, якими і визначається багатство значень слова і багатство концептів цих значень, а деколи, втім, і їх бідність, однозначність [13, 151]. Усяка особа володіє індивідуальним простором духовного світу і необмежена у потугах створення власного асоціативного поля, аналізуючи яке можна простежити індивідуальну модифікацію набору ДКО концепту чи їх перерозподіл у межах інтенціоналу та периферії. За Б. О. Серебренніковим, «тут може багато важити наявність певного досвіду, асоціацій, міра розвитку комбінаторних здібностей...» [18, 167–168]. Кожний мовець володіє неповторним набором вербалізаторів, висловлюється по-своєму, не так, як хто-небудь інший, оскільки «у кожної людини є своє коло асоціацій, відтінків значення, і відповідно свої особливості потенційних можливостей концепту» [13, 151–152]. За О. Я. Сурмач, «утворюючи асоціації, людина виявляє своє бачення дійсності крізь призму індивідуальної асоціативної картини світу» [20, 23]. З точки зору концептологічного підходу, нестандартність мовної особистості є наслідком встановлення в її свідомості таких асоціативних зв'язків між ментальними і мовними одиницями, які контрастують з асоціаціями більшості носіїв мови. Це або свіжі, невиниклі раніше асоціації, що демонструють креативність свідомості, або асоціації, виявлення яких в певній культурі прийнято вважати асоціальними [19, 30]. За В. фон Гумбольдтом, «якщо річ не є предметом зовнішнього світу, кожен [мовець] по-своєму створює її, знаходячи в ній рівно стільки свого, скільки потрібно, щоб охопити і прийняти в себе чужу думку» [10, 349]. Проте в описі асоціативного експерименту не варто робити висновків щодо ієрархії ДКО кожного респондента, краще об'єднати дані у групи, оскільки «індивідуальні відмінності насправді є груповими розбіжностями» [22, 34], позначеними культурною конотацією. Е. Дюркгейм називає беззаперечною істиною те, що немає нічого в соціальному житті такого, чого б не було в індивідуальних свідомостях; але майже все, що в них знаходиться, взято ними зі суспільства [11, 359]. Подібність семантичної структури концепту у групах, дозволяє виявити інтенціональні ДКО, властиві етнічній спільноті.

Мета статті. У статті ставимо за мету описати асоціативний експеримент як метод виявлення структури концепту та його етнокультурної специфіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення сучасного представлення концепту «віра» в МКС українців у межах дисертаційного дослідження проведено асоціативний експеримент, учасниками якого були 633 українці віком від 10 до 85 років на території Івано-Франківської, Вінницької, Київської та Запорізької областей. Результати інтерпретовано з огляду на вік респондентів, їх стать та дотичність / недотичність до віри за родом діяльності. Матеріалом для когнітивної інтерпретації стали 3895 асоціативних реакцій у вільній частині, що об'єктивували виділені у процесі наукового пошуку 39 ДКО – значущих рис концепту. Для опису асоціативного поля лінгвокультурного концепту «віра» проаналізовано асоціативні реакції інформантів на вербальні позначення концепту.

Подібні асоціативні експерименти уже проводились науковцями, оскільки у пострадянській період дослідження сакральної сфери набули популярності. У 2008 році у Красноярському краї Росії Т. Талапова провела вільний асоціативний експеримент, учасники якого повинні були записати асоціації до слів *віра* і *невіра*, пояснити їх іноземцю, а також підібрати до них синоніми [21, 15]. Протягом 2011-2012 років на теренах Західної України релігієзнавець Д. Марциновська провела два зрізи-характеристики ставлення шкільної і студентської молоді до релігії і феномену віри [15, 9]. Соціологічне опитування визначило місце релігії та віри у світогляді молоді. Наш асоціативний експеримент охопив Івано-Франківську, Вінницьку, Київську та Запорізьку область, має соціолінгвістичну природу, оскільки предмет дослідження – лінгвалізатори ДКО концепту «віра». При висвітленні результатів подібних досліджень обумовлюють максимальну статистичну похибку – 5%. Дані асоціативного експерименту можуть бути використані при укладанні асоціативних словників, подібні в Україні періодично публікуються [5; 6; 14].

Зібраний під час дослідження мовний матеріал потребував застосування когнітивної та психолінгвістичної інтерпретації. Асоціативні експерименти, за О. Балашовою, виявляють особливості національної мовної свідомості народу – зв'язки слів у свідомості, їх смислової та ієрархічної підпорядкованості, яскравості тих чи інших компонентів значення слова-стимулу, їх ціннісне навантаження в соціумі [2, 66]. Лінгвістичні асоціації, викликані словами-стимулами *віра* і *невіра*, позиціонуються як змістове наповнення концепту. У «Трактаті про душу» Аристотель наводить вислів Платона: «Подібне пізнається подібним» [1, 376], в іншому місці, розмірковуючи про те, як пізнається зло або чорне, висловлюється: «Їх пізнають певним чином через протилежне, ... і в них повинно бути єдине» [1, 437]. Обидва члени протиставлення не опозиціонують, а корелюють: [Анна] – А може, я лише у *попів не вірю, а в бога та чудо вірю?* (І. Вільде. Сестри Р.). У складних життєвих обставинах людська віра може вмиг скотитися до зневіри. Показовим є приклад глибоко віруючого Яіра, батька важко хворої, який прохав Ісуса: «*Вірую, Господи! Допоможи мені невірству*» (Мр. 9, 24). У проміжку між цими двома іменами концепту можемо знайти безліч переходів, а тому вважаємо феномен *віра* кумулятивним щодо виявлення твердої віри, з одного боку, і невіри, з іншого.

Вивчення асоціації дало змогу по-новому підійти до способів зберігання знань [4, 242]. Для отримання лінгвістичних даних застосовано метод анкетування, за якого респондентам запропоновано відповісти на питання, на кшталт: назвіть слово, яке спадає вам на думку, коли чуєте *віра*? чи виконати такі завдання; підберіть синоніми до слів *віра*, *надія*, *сподівання*; назвіть слово протилежне до *віра* і т. д. Віра – феномен абстрактний, а тому може встановлювати різноманітні асоціативні зв'язки. З огляду на це питальник містить відкриті запитання, наприклад: назвіть слово, яке спадає вам на думку, коли ви чуєте *віра*. Респондент, прочитавши це, намагається уявити образ, який відповідає запропонованому слову-знаку, і омовити його. На відповідь не наштовхує ані контекст висловлювання, ані ситуація. Людина покладається тільки на власний багаж концепту «віра». Можливість омовити концепт «віра» по-своєму надано також у спрямованій частині, а саме: запропоновано позицію «Ваш варіант» після кожного з блоків. У них найчастіше слово *віра* поєднувалось з іменниками, наприклад: довіряти Богові, віра в небо, віра в здійснення, недовіра до людини; а також з прикметниками: людська невіра; займенниками: віра в когось; числівниками: віра мільйонів; прислівниками: віра в краще. Респонденти вказували оказіональні імена концепту, які не були запропоновані в питальнику, наприклад: *віра* – слово, добро, сила, переконання, свідомий вибір, близькість, люди, спосіб життя; *невіра* – розчарування, гордість, апатія, гріх, ненависть, зверхність, зневага. У випадку, коли «слово-стимул актуалізувало у фонді мовної пам'яті комунікативні фрагменти» [21, 173], траплялись й цілі речення: кожна людина вірить у те, що хоче: хтось вірить у себе, хтось вірить у Бога, а хтось у батьків; все збудеться, якщо ми помолимося; сприймати за правду все, що Бог об'явив, все, що пов'язане з вірою і т. д. Це засвідчує те, що вербалізація концептів відбувається не тільки окремими словами, а й ідіоматичними одиницями, реченнями, які проходять процес лексикалізації та ідіоматизації, та відтворюються в усному мовленні автоматично за умови подібності в комунікативній ситуації [17, 285].

У вільній частині питальника інформантам було запропоновано поєднати слово *віра* з прикметником. Ця позиція дозволила нам виділити ряд ознак, які ми поділили на якісні і відносні. Отже, концепту «віра» властиві такі відносні ознаки: непохитна (24), безмежна (19), незламна (17), єдина (9), надзвичайна (5), вічна (5), непереможна (3), повноцінна (2), надприродна (2), незалежна (1), безкомпромісна (1), неземна (1), нездоланна (1), безсильна (1), абсолютна (1), всеперемагаюча (1), незнищенна (1), незборима (1), державна (1), непереборна (1), вселенська (1), невід'ємна (1), нестала (1), всесвітня (1), одна (1), гігантська (1). А також такі якісні: сильна (97), міцна (33), могутня (22), глибока (16), слабка (9), тверда (9), велика (5), сила (5), постійна (5), чиста (3), справедлива (3), свята (3), мала (3), смілива (2), повна (2), послужна (2), терпелива (2), твердість (2), головна (2), найголовніша (1), найсильніша (1), мужня (1), могутча (1), жагуча (1), фантастична (1), природна (1), зневажена (1), палка (1), красива (1), важка (1), поглиблена (1), досконала (1), бездоганна (1), стабільність (1), праведність (1), таємнича (1), чудова (1), приємна (1), складна (1), тиха (2), чистота (1), правильна (1), гідна (1), світла (1), світло (1),

маленька (1), сліпа (1). Отже, найбільш частотними атрибутами до *віри*, які дібрали респонденти, були прикметники *сильна, міцна, непохитна, могутня*. Це означає, що віра найчастіше асоціюється з силою: А може, це тому, – будемо *сильно, сильно вірити*, що це саме тому! – що на темному фоні чужого горя власне щастя здається більш рельєфним? (І. Вільде. Сестри Р.); Він [Степан] зараз тільки народився в буянні весни, народився зразу дорослий, досвідчений, мудрий, повний сил і *непохитної* в них *віри* (В. Підмогильний. Місто). В книзі «В обороні віри» автори зауважують, що непохитною віра була тільки в Адама та Єви, бо вони знали Бога, як свого батька. Але вже внукам треба було вірити на слово своєму дідові й батькам. Тому їхня віра була вже «розпливчастішою» [7, 18].

Мовний матеріал, зібраний завдяки асоціативному експерименту, дозволив укласти такі синонімічні ряди: 1) віра – довіра, довірливість; 2) віра – правда, впевненість, доказ, переконливість, знання, твердження, переконання; 3) віра – вірність, відданість, незрадливість; 4) віра – сила, стійкість, надійність, стабільність; 5) віра – вірування, повір'я, релігія, світогляд, визнання, молитва, церква; 6) віра – Бог, надприродність, признание, визнання, уповання, побожність, праведність; 7) віра – Христос, Ісус, християнство, служіння, смирення, терпіння, спасіння; 8) віра – надія, любов, кохання, прихильність, близькість, повага; 9) віра – милосердя, щирість, добро, духовність, світлість, чистота, чесність, порядність, відкритість, допомога; 10) віра – покладання, сподівання, прагнення, мрія; 11) віра – життя, душа.

Дані асоціативного експерименту дозволили сформувати такі антонімічні пари: 1) віра – недовіра, віра – невіра; 2) віра – підозра, віра – сумнів, віра – непереконаність, віра – невпевненість; 3) віра – безвір'я, віра – бездуховність; 4) віра – брехня, віра – обман, віра – неправда; 5) віра – невірність, віра – невірство; 6) віра – гріх, віра – згіршення, віра – маловір'я, віра – віровідступництво, віра – зречення, віра – зрада, віра – падіння, віра – Іуда; 7) віра – атеїзм, віра – егоїзм, віра – безбожник; 8) віра – зневіра, віра – безнадія, віра – відчай, віра – розпач, віра – розчарування, віра – байдужість, віра – порожнеча, віра – лінивість; 9) віра – зло, віра – нещастя, віра – ненависть, віра – злоба, віра – страх, віра – гнів, віра – сум; 10) віра – Сатана, віра – пекло, віра – диявол, віра – непокора, віра – сатанізм; 11) віра – богоненависник, віра – антихрист; віра – буддизм, віра – пантеїзм; 12) віра – еретик, віра – ересь, віра – секта, віра – баптист, віра – суботник, віра – свідки Єгови.

Поєднання слова *віра* зі займенником у 482 опитаних дало змогу простежити суспільну й особистісну природу концепту, а також його місце в концептосфері носія. 219 (45%) респондентів поєднали *віра* з присвійним займенником множини *наша* (варіанти: всіх, для всіх, багатьох). У свідомості цих людей концепт є надбанням як соціуму, так і власним і функціонує як інваріант лінгвокультурного простору, у якому вони перебувають. У 188 інформантів (39%) концепт позначений індивідуальною своєрідністю – поєднання зі присвійним займенником однини *моя* (варіанти: моя особиста, своя, кожного, всякого, будь-кого). Сполуки 75 респондентів на зразок: віра твоя (його, її, ваша, їхня, не моя) ми типізували у

чиясь. Такий вибір займенникової належності свідчить, що у 16% концептоносіїв віра не займає провідного місця в ієрархії концептів та ціннісних орієнтирів.

У спрямованій частині експерименту було запропоновано зарахувати віру до певної сфери, щоби мати змогу визначити місце побутування цього феномену. Результати такі: до світської сфери віру зарахували 19 (3%) учасників анкетування, релігійної – 239 (38%), і світської, і релігійної – 372 (59%) респондентів. Троє (менше 1%) інформантів скористались позицією «Ваш варіант», оскільки вважали, що віра належить до особливої – духовної – сфери. Когнітивна інтерпретація цих кількісних підрахунків показує, що у більшості опитаних у константній зоні структури концепту є ДКО, які належать як до світської, так і до сакральної сфери. У той же час більше, як третина концептоносіїв базовими виявляє ДКО, пов'язані з релігійністю. І тільки у незначного відсотка превалює світська довіра над вірою в Бога.

У спрямованій частині експерименту інформантам було запропоновано обрати слова, що в їхньому уявленні поєднуються з *вірою* (6 груп асоціацій) та *невірою* (3 групи асоціацій). Як уже вказано, у кожному з випадків респонденти могли записати власний варіант. Поділ питальника на спрямовану і вільну частину мав на меті отримати якомога більше інформації про концепт, а кажучи мовою когнітивної лінгвістики – максимальну кількість квантів знання про усю розмаїтість ДКО концепту, тобто про структуру його змісту. Такий підхід зумовлений «прагненням виявити об'єктивні чинники об'єднання навколо даного слова-стимулу певних груп асоціатів, які, незважаючи на їх варіативний склад у окремих індивідуумів, все ж мають дуже великий рівень спільності або однорідності» [170, 81], а отже, наявності загальної або подібної семантики вербальних асоціатів і слова-стимулу. Словесний матеріал зі спрямованої (8670 реакцій) та вільної частини (3895 реакцій) опрацьовано окремо, але зведено для зручності в один відсотковий показник активності кожної лексеми-імені ДКО, яка належить до змісту концепту «віра». Наприклад, активність лінгвалізації ключової ДКО 'Бог' становить 84,3% від числа 12565 – загальної кількості реакцій. Числовий показник вираховують так: $x = (84,3 \cdot 12565) : 100$; $x = 10592$ реакції.

Висновки та перспективи досліджень. Асоціативне поле описане на основі сукупності асоціативних реакцій, що є лінгвістичним втіленням структури змісту концепту «віра» кожного з інформантів. Найближчою за семантикою до слова-стимулу є та лексема, яку обрала найбільша кількість респондентів, незважаючи на дотичність чи недотичність до віри, а найбільш далекою та, яку обрала найменша кількість опитаних. Уперше про близькі та далекі асоціації сказав Ш. Баллі, аналізуючи граматичні зв'язки у книзі «Загальна лінгвістика і питання французької мови» [3, 151]. Результати асоціативного експерименту піддано когнітивній інтерпретації, а також узагальнено у зведених таблицях, на основі яких і побудовані діаграми, що відображають структуру асоціативного поля концепту, сформованого з асоціативних реакцій на слово віра та невіра. Для того, щоб результати експерименту були якомога більш об'єктивними, для підрахунку

застосовано математичні формули, а оскільки кількість опитаних у кожній групі різнилась, результати подані у відсотковому відношенні. Перспективою є зіставлення асоціативних експериментів щодо виявлення різних концептів як складників мовної картини світу українців та укладання асоціативного словника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Трактат о душе. Сочинения : в 4 т. Москва : Мысль, 1975. Т. 1. С. 371–448.
2. Балашова Е. Ю. Концепты любовь и ненависть в русском и американском языковых сознаниях : дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / Саратовская госуд. акад. права. Саратов, 2004. 262 с.
3. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / пер. с 3-го франц. изд. Е. В. и Т. В. Вентцель. Москва : Издательство иностранной литературы, 1955. 416 с.
4. Баронин А. С. Этническая психология. Київ : Тандем, 2000. 264 с.
5. Бутенко Н. П. Словник асоціативних норм української мови. Львів : Вища школа, 1979. 120 с.
6. Бутенко Н. П. Словник асоціативних означень іменників в українській мові. Львів : Вища школа, 1989. 328 с.
7. В обороні віри / гол. ред. В. Іванис. Ч. IV. Торонто : Православне братство святого Володимира, 1959. 154 с.
8. Воркачев С. Г. Вариативные и ассоциативные свойства телеономных линвоконцептов : монография. Волгоград : Парадигма, 2005. 214 с.
9. Воркачев С. Г. Методологические основания линвоконцептологии Теоретическая и прикладная лингвистика. Воронеж, 2002. Вып. 3 : Аспекты метакоммуникативной деятельности. С. 79–95. URL: <http://lincon.narod.ru/method.htm>
10. Гумбольдт В. фон. Язык и философия культуры | пер. с нем., общ. ред. А. В. Гульги и Г. В. Рамишвили. Москва : Прогресс, 1985. 450 [1] с.
11. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда / пер. с фр. А. Б. Гофмана. Москва : Канон, 1996. 432 с.
12. Залевская А. А. Психолингвистический поход к проблеме концепта. *Методологические проблемы когнитивной лингвистики : научное изд.* / под ред. И. А. Стернина. Воронеж : Воронежский гос. университет, 2001. С. 36–44.
13. Лихачев Д. С. Концептосфера русского язык. *Очерки по философии художественного творчества*. СПб. : Блиц, 1999. С. 147–165.
14. Мартінек С. В. Український асоціативний словник : у 2 т. Львів : ПАІС, 2008. Т. I. 344 с.
15. Марциновская Д. С. Феномен религиозной веры в католицизме : проблемы кредологии. Германия : Verlag LAP LAMBERT Academic Publishing, 2014. 99 с.
16. Масенко Л. Т. Нариси з соціолінгвістики. Київ : Києво-Могилянська академія, 2010. 243 с.
17. Сбітнева І. М. Біблія – репрезент концептуальної картини світу. *Лінгвістичні студії*. 2008. Випуск 18. С. 283–287.
18. Серебренников Б. А. Номинация и проблема выбора. *Языковая номинация. Общие вопросы*. Москва : Наука, 1977. С. 148–187.
19. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.19 «Общее языкознание, социолінгвістика, психолінгвістика» / Волгоградский государственный педагогический университет. Волгоград, 1999. 193 с.

20. Сурмач О. Я. Асоціативний експеримент та вербальні асоціації у психолінгвістичних дослідженнях. *Наукові записки Нац. університету «Острозька академія». Сер. Філологічна.* 2012. Вип. 29. С. 22–24.

21. Талапова Т. А. Концепт «вера / неверие» в русской языковой картине мира. *Вестник ЧИТГУ.* 2009. № 1 (52). С. 172–176.

22. Щерба Л. В. О тройком аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании. *Языковая система и речевая деятельность.* Ленинград : Наука, 1974. 428 с.

REFERENCES

1. Aristotle (1975). *Treatise on the Soul. Works in 4 vols.* Moskva: Thought Vol. 1. [in Russian].
2. Balashova, E. Yu. (2004). Concepts of love and hatred in Russian and American linguistic consciousness: diss. ... cand. philol. sciences: 10.02.19 / Saratov state. Acad. right. Saratov. [in Russian].
3. Balli, S. (1955). *General linguistics and questions of the French language;* [trans. from the 3rd French. ed. EV and T.V. Wentzel]. Moskva : Publishers of Foreign Literature. [in Russian].
4. Baronin, A. S. (2000). *Ethnic Psychology.* Kiev : Tandem. [in Ukrainian].
5. Butenko, N. P. (1979). *A dictionary of associative norms of the Ukrainian language.* Lviv: High School. [in Ukrainian].
6. Butenko, N. P. (1989). *A dictionary of associative noun definitions in the Ukrainian language.* Lviv: High School. [in Ukrainian].
7. *In the defense of the faith.* (1959). / [ch. ed. V. Ivanis]. Part IV. Toronto: St. Vladimir's Orthodox Brotherhood. [in Ukrainian].
8. Vorkachev, S. G. (2005). *Variational and associative properties of teleonomic linoconcepts: a monograph.* Volgograd: Paradigm. [in Russian].
9. Vorkachev, S. G. (2002). *Methodological foundations of linguoconceptology. Theoretical and applied linguistics. Voronezh Iss. 3: Aspects of metacommunicative activity.* Retrieved from: <http://lincon.narod.ru/method.htm>. [in Russian].
10. Humboldt, V. (1985). *Language and Philosophy of Culture;* [trans. with him., Society. ed. AV Guligi and GV Ramishvili]. Moskva : Progress. [in Russian].
11. Durkheim, E. (1996). *On the division of social labor* [trans. with fr. A. B. Hoffmann]. Moskva: Canon. [in Russian].
12. Zalevskaya, A. A. (2001). *Psycholinguistic approach to the problem of concept. Methodological problems of cognitive linguistics: scientific ed. ; [edited IA Sternin].* Voronezh state. University. [in Russian].
13. Likhachev, D. S. (1999). *The Conceptual Sphere of the Russian Language. Essays on the Philosophy of Artistic Creativity.* St. Petersburg. : Blitz. [in Russian].
14. Martinek, S. V. (2008). *The Ukrainian associative dictionary: in 2 volumes.* Lviv: PAIS. Vol. I. [in Ukrainian].
15. Martsinovskaya, D. S. (2014). *The Phenomenon of Religious Faith in Catholicism: Problems of Credology.* Germany: Verlag LAP LAMBERT Academic Publishing. [in Ukrainian].
16. Masenko, L. T. (2010). *Essays on Sociolinguistics.* K.: Kyiv-Mohyla Academy [in Ukrainian].
17. Sbitnev, I. M. (2008). *Bible – a representative of the conceptual picture of the world.* *Linguistic Studies.* 18. [in Ukrainian].
18. Serebrennikov, B. A. (1977). *Nomination and the Problem of Choice. Language nomination. General questions.* Mo skva: Science. [in Russian].

19. Slyshkin, G. G. (1999). Linguocultural concepts of precedent texts: diss. ... cand. philol. sciences: 10.02.19 «General linguistics, sociolinguistics, psycholinguistics». Volgograd State Pedagogical University. Volgograd. [in Russian].

20. Surmach, O. I. (2012). Associative experiment and verbal associations in psycholinguistic studies. Scientific notes Nat. University of Ostroh Academy. Avg. Philologically. 29. [in Ukrainian].

21. Talapova, T. A. (2009). The concept of faith / unbelief in the Russian linguistic picture of the world. *Bulletin of CHITGU*. 1 (52). [in Russian].

22. Shcherba, L. V. (1974). On the Three Aspects of Linguistic Phenomena and the Experiment in Linguistics. *Linguistic System and Speech Activity*. Leningrad: Science. [in Russian].

**ASSOCIATIVE EXPERIMENT AS A METHOD OF DETERMINING THE
STRUCTURE OF THE CONCEPT AND ETHNOCULTURAL SPECIFICITY
(ON THE EXAMPLE OF THE CONCEPT OF «FAITH»)**

Oksana GOSHOVSKAYA

*Candidate of Philology, teacher of ukrainian language and literature at the Catholic
secondary school of saint Basil the Great (Ukraine, Ivano-Frankivsk).*

E-mail: oksymoron19@gmail.com

ORCID ID: 0000-0001-9298-7428

The article is devoted to associative experimentation as an objective method of concept verbalization in the linguistic picture of the world. The example of the concept of «faith» presents a step-by-step method of research, the material of which was 3895 associative reactions collected during the end of 2015 – the beginning of 2016. The participants were 633 Ukrainians aged 10 to 85 in the Ivano-Frankivsk, Vinnytsia, Kyiv and Zaporizhzhya regions. The results were interpreted in terms of respondents' age, gender, and relevance / inability to believe by type of activity. The article analyzes the structure of the questionnaire, which contains both open-ended questions and a directional part, after each block of which the item «Your variant» is proposed for the conceptual names of the concept. The experiment showed that verbalization of the concept occurs not only in individual words, but also in idiomatic units and sentences. Synonyms with the word «faith» and anonymous pairs were constructed on the basis of the reaction corpus. The informants were also asked to combine the word faith with an adjective, which made it possible to distinguish features of the concept. The combination of the word faith with the pronoun made it possible to trace the social and personal nature of the concept, as well as its place in the conceptual sphere of the medium. In the directional part of the experiment, it was suggested to place faith in a particular sphere in order to be able to determine the place of occurrence of this phenomenon. The language material collected during the study required the use of cognitive and psycholinguistic interpretation. Associative reactions objectified the selection of 39 differential cognitive features, which are significant features of the «faith» concept, in the process of scientific search. In order to make the results of the experiment as objective as possible, mathematical formulas were used for the calculation, and as the number of respondents in each group differed, the results are given as a percentage. The perspective is to compare associative experiments to identify different concepts as components of the linguistic picture of the Ukrainian world and to compile an associative vocabulary.

Key words: *associative experiment, associative reactions, concept, belief.*

Статтю подано до редколегії 7.11.2019.

ISSN 2312-5691 (Print)
Ukrainian Studies, Ivano-Frankivsk, Play, 2019, 20
<http://journals.pu.if.ua/index.php/ukrst>